

KS. STANISŁAW JANEK
Lublin

CIĄGŁOŚĆ I ROZWÓJ OSIEMDZIESIĄT LAT FILOZOFII NA KUL-U

Podczas obchodów 50-lecia Wydziału Filozofii myślałem ze „skrzywieniem” historycznym: kiedyż to trafi się następna okazja, by mówić z radością i szacunkiem o swych profesorach, ale także o dzisiejszych młodych gniewnych, a w przyszłości zapewne szacownych kolegach? Nie trzeba jednak czekać choćby na 100-lecie KUL, wystarczy jego 80-lecie, by pojawiła się okoliczność tym miłsza, że umożliwiająca prezentację środowiska filozoficznego KUL-u wobec elity naukowej naszego kraju, podczas sesji zorganizowanej 27 marca 1998 r. na KUL-u przez Lubelski Oddział Polskiej Akademii Nauk i Katolicki Uniwersytet Lubelski. Po zaszczytnie życzliwym wysłuchaniu tego szkicu Siostra Dziekan Zofia Józefa Zdybicka wyraziła życzenie jego publikacji. Być może dogodną formą jego upowszechnienia jest obecna księga pamiątkowa, Jej właśnie ofiarowana, głównie przez środowisko, z którego wyrosła i które współtworzy.

*

Filozofia na KUL-u jest wszechobecna, ponieważ – jak w średniowiecznym uniwersytecie – pełni wciąż funkcje propedeutyczne, a studenci wszystkich wydziałów, w sposób nieporównanie gruntowniejszy, niż to ma miejsce na innych polskich uczelniach, muszą zdobyć kulturę filozoficzną. Jest to nie tylko nawiązanie do ideału filozofii-matki rodzicielki innych dyscyplin, ale i wyraz troski, by studenci wszystkich kierunków mogli lepiej dojrzeć swoistość własnej dyscypliny w perspektywie historycznej i metodologicznej. Najważniejsze zaś jest to, że w filozofii widzi się na KUL-u inspirujący, porządkujący i integrujący fundament światopoglądu kształtowanego przez młodych ludzi, którzy rozpoczynając różnorakie studia, jednocześnie podejmują najpięk-

niejszy trud kształtowania siebie. Stąd od początku studenci wszystkich wydziałów musieli i muszą „niestety” dalej zdawać egzamin z podstawowych zagadnień filozoficznych, obejmujących zwłaszcza historię filozofii i etykę, a także dyscypliny kształtujące umiejętności formalne, jak logikę czy metodologię.

Specyfikę filozofii na KUL-u w aspekcie organizacyjnym wyznacza nauczanie filozofii jako osobnego kierunku. Choć statuty KUL-u przewidywały rozszerzenie spektrum wydziałów, zwłaszcza filozofii, niezbędnej w perspektywie ideałów wychowawczo zorientowanej uczelni katolickiej, to jednak tak typowa, także dla okresu międzywojennego, mizéria finansowa uniwersytetu uniemożliwiła realizację tego zadania. Początkowo filozofię można było więc studiować w ramach jednej z sekcji Wydziału Nauk Humanistycznych. Odpowiednio do programu studiów, dostosowanego do przepisów państwowych, funkcjonowały w jej ramach dwie katedry: filozofii (określanej też często jako katedra historii filozofii) i psychologii.

W odniesieniu do dziejów filozofii na KUL-u w okresie powojennym można wyróżnić dwa nierówne okresy, czyli przed i po utworzeniu Wydziału Filozofii Chrześcijańskiej, a więc do i od 1946 r. W okresie pierwszym nie zachodziły istotne zmiany, filozofię – jak przed wojną – można było studiować w ramach jednej z grup na Wydziale Nauk Humanistycznych. Po wielokrotnych zmianach struktury Wydziału Filozofii (określanego tak oficjalnie od 1991 r.) funkcjonują na nim dwie sekcje: Sekcja Filozofii Teoretycznej oraz Sekcja Filozofii Przyrody i Nauk Przyrodniczych, jednak z imponującą liczbą 19 katedr i 21 samodzielnych pracowników naukowych.

W aspekcie merytorycznym dzieje lubelskiego środowiska filozoficznego można chyba podzielić na dwa okresy: do roku 1952 i po roku 1952, z podkreśleniem ich łagodnego przejścia. Podstawą wyróżnienia jest przede wszystkim dominacja jednej z trzech z wymienianych w tomizmie europejskim formacji. Do roku 1952 dominuje przede wszystkim koncepcja tzw. filozofii chrześcijańskiej, a więc zorientowanej głównie na problematykę mającą odniesienia światopoglądowe i traktowanej jako istotny, choć głównie propedeutyczny, element teologiczno-filozoficznego *compositum*. Przy tym przez cały okres międzywojenny dominuje tomizm lowański, rozwijany w środowisku przedwojennego KUL-u zwłaszcza w psychologii racjonalnej, epistemologii i teologii naturalnej przez rektora I. Radziszewskiego, a w psychologii i filozofii przyrody przez cenionego w świecie ówczesnej neoscholastyki europejskiej neowitalistę, B. Rutkiewicza. Nadto etycy, J. Woroniecki i A. Szymański, a w pewnym stopniu także znakomity filozof prawa, Cz. Martyniak, odwołujący się w dobie panowania pozytywizmu prawnego do tomistycznej filozofii prawa naturalnego,

nie tylko formułowali całościową wizję człowieka i jego zachowań, scalając refleksję filozoficzną z teologiczną, lecz także – wychodząc od pogłębionej refleksji nad kulturą religijno-moralną i stosunkami społeczno-politycznymi ówczesnej Rzeczypospolitej – ukazywali określone wzory wychowawcze (etyka wychowawcza) oraz społeczno-ustrojowe (katolicka nauka społeczna). Wizję tomizmu lowańskiego, splatającego filozofię z nauką w perspektywie filozoficzno-religijnej wizji człowieka, zwłaszcza w odniesieniu do łączenia psychologii racjonalnej z empiryczną, urzeczywistniał przed i po wojnie J. Pastuszka, autor najlepszego – do czasu opublikowania przez W. Tatarkiewicza w 1950 r. trzeciego tomu *Historii filozofii* – omówienia współczesnych prądów filozoficznych, czyli dwutomowej monografii *Filozofia współczesna* (Warszawa 1934-1936).

Brak oddzielnego wydziału filozoficznego w okresie międzywojennym wyznaczał możliwości środowiska w zakresie nauczania i badań filozoficznych. Niewątpliwie dominowała tendencja historyczna (reprezentowana przez dwu nestorów polskiej historiografii, m. in. pioniera badań filozofii pozaeuropejskiej i filozofii w Polsce, M. Straszewskiego, oraz podkreślającego rolę filozoficznego dziedzictwa starożytnego dla współczesnej kultury H. Jakubaniisa, a także przez zatrudnionego na KUL-u przez krótki czas, a od II wojny światowej w Argentynie, Chile i Anglii, B. Jasinowskiego, m. in. autora powszechnie cenionej w świecie pracy dotyczącej filozofii G.W. Leibniza.

W tym kontekście bilans międzywojennej filozofii lubelskiej należy uznać za udany już to przez stworzenie instytucjonalnych podstaw dydaktyki i badań filozoficznych, już to przez upowszechnianie prawdziwej kultury filozoficznej. Nie był to na pewno ośrodek tworzenia oryginalnej myśli, ale warunki rozwoju i możliwości były znaczne, skoro profesorowie filozofii KUL odmawiali przejścia na oferowane im stanowiska na innych uniwersytetach polskich (np. J. Woroniecki, A. Szymański czy J. Pastuszka) lub nawet zagranicznych, np. B. Rutkiewicz (do Mediolanu) czy na pewnym etapie J. Woroniecki. W każdym bądź razie przedwojenna działalność filozoficzna niewątpliwie przybliżyła osiągnięcia Wydziału Filozofii Chrześcijańskiej KUL, zorganizowanego w 1946 r. przez J. Pastuszkę.

Po wojnie na początku odżyła koncepcja filozofii chrześcijańskiej tak w wersji tomizmu lowańskiego, jak i tradycyjnego. Wizję tomizmu lowańskiego, splatającego filozofię z nauką w perspektywie religijnej wizji człowieka, zwłaszcza w odniesieniu do łączenia psychologii racjonalnej z empiryczną, urzeczywistniał J. Pastuszka. W nurcie tomizmu lowańskiego, splatającego podejście filozoficzne z naukowym oraz broniącego chrześcijańskiej wizji

świata, a nadto podkreślającego autonomię filozoficznej kosmologii w stosunku do metafizyki oraz postulującego wykorzystanie w kosmologii i antropologii metod i wyników nauk szczegółowych (fizykalnych, biologicznych i psychologicznych), pozostawała twórczość filozofów przyrody: K. Kłósaka, zasłużonego w polemikach z marksizmem i uprawiającego przyrodniczo-filozoficzną teodyceę, oraz S. Mazierskiego, autora cennych opracowań z zakresu filozofii przyrody i podstaw przyrodoznawstwa.

Zaraz po wojnie ujawnił się mocniej także tomizm tradycyjny, tzw. rzymski, w ujęciu zwłaszcza S. Adamczyka, autora wielu znakomitych podręczników, w treści i w scholastycznej formie wykładu (w istocie była to tzw. dedukcja dydaktyczna) nawiązującego do najlepszych dokonań europejskich tego nurtu (na wzór znanych podręczników V. Remera – P. Geny'ego, E. Hugona czy J. Gredta), w których pogłębiał problematykę ontologiczną, teoriopoznawczą i kosmologiczną, odwołując się jednak nie tylko do doświadczenia potocznego. Zaslugą S. Adamczyka była szczególna umiejętność analizy subtelnych niuansów doktryny św. Tomasza, połączona z programową wręcz wiernością tomizmowi, co odróżniało jego ujęcie od eklektycznych dokonań tomizmu przedwojennego.

Po roku 1952 ukształtował się nowy styl uprawiania filozofii, sformułowano bowiem zręby tzw. tomizmu egzystencjalnego, który stopniowo ograniczył wpływy tomizmu tradycyjnego i lowańskiego, tak dalece, iż mówi się o powstaniu dość jednorodnej i typowej dla środowiska lubelskiego szkoły filozoficznej. Do programowo chrześcijańskiej koncepcji filozofii nawiązywał głównie S. Kowalczyk, zasłużony m. in. w formułowaniu podręcznikowych ujęć podstaw światopoglądu chrześcijańskiego (*Podstawy światopoglądu chrześcijańskiego*, Warszawa 1979) oraz filozofii Boga i religii, ostatnio także antropologii, filozofii społecznej i kultury, splatając tomizm z augustynizmem, przy programowym wykorzystaniu myśli współczesnej.

W dyskusji z najnowszymi dokonaniem współczesnego przyrodoznawstwa, generującego wiele problemów filozoficznych, oraz w kontekście filozofii nauki kontynuują przedmiotowe i metapredmiotowe badania w dziedzinie filozofii przyrody uczniowie K. Kłósaka i S. Mazierskiego; np. Z. Hajduk poszukuje m. in. ogólnie obowiązujących zadań i norm postępowania naukowego w odniesieniu do dynamicznie ujmowanej koncepcji nauki, metodologiczny kontekst podstaw fizyki bada H. Piersa, kosmologii J. Turek, a biologii m. in. M. Wnuk. Jedynie S. Zięba, zajmujący się początkowo koncepcją istoty, genezy i ewolucji życia, odchodząc po części od klasycznej filozofii przyrody, podążył ku humanistycznej i bardziej praktycznej ekologii.

Nowy nurt w metafizyce zaistniał na KUL-u za sprawą M. A. Krapca i S. Swieżawskiego. Odkrycie autentycznie Tomaszowej teorii bytu (właśnie egzystencjalnej), traktowanej jako rdzeń problematyki filozoficznej oraz wyznaczającej nadto specyfikę uprawianej filozofii, zrodziło jednak najpierw potrzebę pogłębionej refleksji historycznofilozoficznej, traktowanej przede wszystkim jako historia problemów, która stanowiłaby swoiste laboratorium filozoficzne, poszerzające pole doświadczenia filozoficznego, co S. Swieżawski sprecyzował w „biblii” historyków KUL-owskich, *Zagadnienie historii filozofii* (Warszawa 1966). Z czasem jednak – oprócz badań z zakresu historii problemów filozoficznych, w czym wyróżniła się okresowo działalność M. Gogacza – doszło za sprawą M. Kurdziałka do zwrócenia uwagi na rolę historii kultury filozoficznej, z wyakcentowaniem roli edycji średniowiecznych rękopisów, której metodologię ustalił, wydając – co stało się międzynarodowym wydarzeniem w świecie historyków filozofii średniowiecza – teksty Dawida z Dinant (*Dauids de Dinanto „Quaternulorum” fragmenta, primum edidit [...] „Studia Mediewistyczne”, 3[1963], s. V-LX, 1-107*). Równocześnie coraz bardziej przesuвано akcent na badanie polskiego piśmienictwa średniowiecznego (edycje i analizy), które było w środowisku lubelskim już w początkach wydziału obiektem zainteresowań W. Wąsika, m. in. autora pierwszego podręcznika *Historii filozofii w Polsce* (t. I-II, Warszawa 1958-1966). Znakomity rozwój historii filozofii w Polsce miał się jednak urzeczywistnić dopiero za sprawą głównie uczniów S. Swieżawskiego, najpierw na KUL-u, pod kierunkiem M. Kurdziałka (gdzie okresowo pracowali także m. in. W. Seńko i Z. Włodek czy wywodzący się z Uniwersytetu Jagiellońskiego P. Czartoryski), a następnie w Polskiej Akademii Nauk, gdzie pracowało lub pracuje wielu wychowanków S. Swieżawskiego, m. in. profesorowie J. Korolec, Z. Kuksewicz, M. Markowski, wspomniani W. Seńko i Z. Włodek oraz G. Rosińska, koncentrując się na badaniu polskiej filozofii i nauki XV w. Z potrzeby ukazania szerszego kontekstu europejskiego dokonań polskich zrodziło się monumentalne dzieło Swieżawskiego *Dzieje filozofii europejskiej XV wieku* (t. I-VI, Warszawa 1974-1983; t. VII, Kraków 1987). Kulturę historycznofilozoficzną tego okresu współtworzyła również działalność F. Tokarza, który nie tylko podjął próbę ukazania myśli indyjskiej i chińskiej, lecz także zapoczątkował trwały rozwój tej refleksji w środowisku lubelskim, a w zakresie historii logiki badania A. Korcika, zwłaszcza nad sylogistyką Arystotelesa.

Ówczesny kontekst filozoficzno-ideologiczny rodził określone zapotrzebowanie na swoistą formę uprawiania filozofii na KUL-u, wobec silnych przejawów myślenia pozytywistycznego, propagowanego przez marksizm, który dla

popularyzacji własnej ideologii odwoływał się zresztą do haseł naukowości. By nie sprowadzać dialogu chrześcijańsko-marksistowskiego do polemik o charakterze ideologicznym, trzeba było uprawiać filozofię rzetelną i odpowiadającą nowoczesnym standardom myślowym, a więc w kontekście zarówno aktualnych prądów filozoficznych, jak i teorii nauki, czyli wykorzystującą współczesne narzędzia logiczno-metodologiczne, wypracowane choćby przez szkołę lwowsko-warszawską, której S. Swieżawski był wychowankiem. Dokonanie to umożliwiła zespołowa aktywność, począwszy od rektora KUL-u, a następnie ATK, J. Iwanickiego, a następnie Jerzego Kalinowskiego, już we Francji współtwórcy – obok G. H. von Wrighta – logiki deontycznej. J. Kalinowski kierował tzw. Konwersatorium Metafilozoficznym, nawiązującym do ideałów przedwojennego Koła Krakowskiego. W jego działalność wciągnął młodszych pracowników wydziału; szczególnie aktywni byli – oprócz A. B. Stępnia i S. Majdańskiego – L. Koj, W. Marciszewski i T. Kwiatkowski. Swoistą obronę metafizyki w kontekście współczesnej logiki i metodologii przeprowadzili jednak w sposób zasadniczy M. A. Krąpiec i S. Kamiński. Obszerne i wielowątkowe piśmiennictwo S. Kamińskiego, będące efektem zarówno pracy badawczej, jak i rozbudowanej i wielowątkowej dydaktyki, której owocem jest całe pokolenie metodologów, dotyczyło przede wszystkim historii logiki i logiki formalnej, od których coraz bardziej odchodził w kierunku najpierw ogólnej metodologii nauk czy filozofii nauki (szczególnie coraz bardziej wzbogacana i aktualizowana w kolejnych wydaniach książka *Pojęcie nauki i klasyfikacja nauk*, Lublin 1960), a następnie metodologii filozofii (metafizyka ogólna, filozofia Boga i religii, etyka) oraz teologii. Efektem współpracy metafizyka (M. A. Krąpiec) z metodologiem (S. Kamiński) jest jedno z najważniejszych i najbardziej charakterystycznych dla szkoły lubelskiej dzieł, *Z teorii i metodologii metafizyki* (Lublin 1962), stanowiące – nie mającą wówczas precedensu w nurcie neotomistycznym – próbę ukazania współczesnej teorii i metodologii filozofii klasycznej.

Owocem aktywności metafizyków, historyków i metodologów było sformułowanie systemowego ujęcia egzystencjalnej koncepcji tomizmu, pojętej jako rzetelny przejaw klasycznie pojętego poznania filozoficznego, programowo otwartego nie tylko na czerpanie z tradycji arystotelesowsko-tomistycznej, ale także, choć krytycznie, z dokonań filozofii nowożytnej, przy spełnieniu – od strony formalnej – wymogu maksymalizmu gnozeologicznego, realizmu poznawczego, ostatecznościowego sposobu wyjaśniania i nieobalalności podstawowych tez oraz autonomiczności metodologicznej w stosunku do innych typów wiedzy. Od strony treściowej zaś dla tak pojętej filozofii klasycznej

charakterystyczne są ontyczny pluralizm, substancjalizm i dynamizm rzeczywistości oraz teizm. Przykładem systemowego ujęcia metafizyki są przede wszystkim następujące publikacje: *Byt. Zagadnienie metafizyki tomistycznej* S. Swieżawskiego (zwłaszcza w drugim wydaniu przy udziale M. Jaworskiego – Lublin 1961), *Metafizyka* M. A. Krapca (Poznań 1966) czy *Wprowadzenie do metafizyki* A. B. Stępnia (Kraków 1964).

Oprócz S. Swieżawskiego, M. A. Krapca, J. Kalinowskiego i S. Kamińskiego do grona współtwórców lubelskiej szkoły filozoficznej należy zaliczyć Karola Wojtyłę, który przejął Katedrę Etyki w latach pięćdziesiątych, po usiłującym aksjomatyzować etykę F. Bednarskim, podejmując badania nad podstawami etyki i antropologii etycznej. Zwłaszcza w pracy *Osoba i czyn* (Kraków 1969) K. Wojtyła zespolił obiektywistyczne podejście tomizmu egzystencjalnego z zaczerpniętą z fenomenologii koncepcją doświadczenia wewnętrznego o charakterze rozumiejącym, a więc łączącego bezpośredniość (źródłowość) poznania ze zrozumieniem istoty człowieka i moralności. Inaczej mówiąc, ujmując człowieka jako sprawczy i wolny, samoistny byt natury rozumnej, wzbogacił jego obraz analizami podmiotowości, subiektywności i świadomego przeżycia, przez co podkreślił osobowy wymiar tego bytu, którego godność jest podstawową normą moralną (tzw. norma personalistyczna). Tym samym zespolił swoistą hermeneutykę czynu z ontologią personalistyczną jako fundamentem aksjologii osoby ludzkiej.

Po roku 1970, kiedy to stopniowo dochodzi do głosu drugie pokolenie filozofów wykształconych na KUL-u, M. A. Krapiec, ustaliwszy zręby egzystencjalnej metafizyki, szerzej zajmuje się problematyką antropologiczną. Konstruuje teorię człowieka jako bytu osobowego i podejmuje analizę jego działalności (zwłaszcza w odniesieniu do poznania, moralności, życia społecznego i religijnego) oraz ludzkich wytworów, a następnie tworzy filozofię kultury oraz filozofię języka i polityki.

Dorobek M. A. Krapca rozwija zwłaszcza Z. J. Zdybicka, którą razem z profesorami A. B. Stępnem i T. Stycznem można zaliczyć do grona współtwórców i kontynuatorów filozoficznej szkoły lubelskiej. Z. J. Zdybicka podjęła problematykę filozofii Boga i religii, którą uprawia w kontekście sformułowanej w tym środowisku egzystencjalnej teorii bytu. Formułując podstawy systemowego ujęcia autonomicznie pojętej filozofii religii (*Człowiek i religia. Zarys filozofii religii*, Lublin 1997, 1980³) łączy analizy historyczne i metodologiczne (interpretacja teorii religii oraz stosunek filozofii religii do różnych form religioznawstwa) oraz podejmuje ważną społecznie problematykę odniesień religii do nauki, moralności, sztuki czy polityki. Kolejne pokolenie metafizyków

zabiega o systemowe ujęcie metafizyki (A. Maryniarczyk) oraz rozwija ją w kierunku filozofii kultury (P. Jaroszyński) i filozofii sztuki (H. Kiereś).

Jedność filozoficznej szkoły lubelskiej, jako autentycznego przejawu filozofii klasycznej, wiązała się niemal do początku z trójką – prowadzoną często w gorącej atmosferze – dyskusją w środowisku lubelskim. O ile dotychczas wyłączano ze ścisłego kręgu szkoły lubelskiej filozofów tworzących w nurcie tomizmu tradycyjnego i lowańskiego – przy czym polemika tomizmu egzystencjalnego z dwoma innymi opcjami była niejednokrotnie prowadzona łącznie – o tyle dwa następne spory funkcjonowały już w obrębie szkoły lubelskiej. Pierwszy z nich wiązał się z wykorzystaniem przez A. B. Stępnia metod i aparatury pojęciowej fenomenologii – stąd mówi się o tomizmie fenomenologizującym – a dotyczył możliwości zbudowania autonomicznie (przede wszystkim w stosunku do metafizyki) pojętej teorii poznania oraz możliwości uprawiania ontologii, obok preferowanej przez obie strony metafizyki. Nadto A. B. Stępień współtworzył kulturę filozoficzną środowiska lubelskiego przez historyczną i systematyczną metarefleksję nad filozofią, dialog z marksizmem i podejmowanie problematyki estetycznej, w której również łączył podejście fenomenologiczne z metafizycznym, w czym zaznaczył się także pracujący przez pewien czas w KUL W. Stróżewski. Uczeń A. B. Stępnia, S. Judycki, w badaniach historyczno-systematycznych podejmuje zaś problematykę epistemologii i antropologii współczesnej, ostatnio zwłaszcza w zakresie filozofii umysłu.

Drugi spór w filozoficznej szkole lubelskiej toczył się między rozwijanym przez uczniów K. Wojtyły personalizmem etycznym, akcentującym – przynajmniej w punkcie wyjścia – autonomię etyki wobec innych nauk o człowieku, a ujęciem w formie systemowego rozwinięcia filozoficznej antropologii, charakterystycznym dla typowych tomistów. O ile T. Styczeń w refleksji metaetycznej nad podstawami etyki traktuje ją jako empirycznie uprawnioną i uniwersalną teorię moralności oraz – w perspektywie teorii człowieka jako istoty wolnej i kierującej się prawdą – podkreśla rolę godności człowieka i jej współczesne zagrożenia społeczno-kulturowe, o tyle A. Szostek, w dialogu z różnymi nurtami filozoficznymi i teologicznymi, przede wszystkim precyzuje i uzasadnia znaczenie godności osoby dla rozumienia dobra i zła moralnego oraz wynikające z tej afirmacji konsekwencje. Nadto A. Rodziński rozwija tę antropologię etyczną w kierunku aksjologii i filozofii kultury, J. Gałkowski zaś, zwłaszcza w odniesieniu do filozofii społecznej, przede wszystkim w aspekcie ugruntowanej historycznie problematyki wolności i pracy. Problematykę etyczną podejmowała na KUL-u także H. Waśkiewicz, rozważając obok historii filozo-

fii prawa, przede wszystkim – rozwijane przez wielu autorów w środowisku lubelskim – zagadnienie praw człowieka.

Zacięcie metodologiczne filozofów na KUL-u jest wyrazem znakomitej kultury metodologicznej rozwijanej przez wychowanków S. Kamińskiego. Na tej problematyce koncentrują dydaktykę i badania A. Bronk i J. Herbut, łącząc – śladem mistrza – analizy z zakresu ogólnej metodologii nauk z problematyką metafizyczną, tak w wymiarze historycznym, jak i systematycznym, oraz zmuszając do metodologicznego krytycyzmu własne środowisko.

Kulturę logiczną w środowisku KUL-u wzbogacił znakomicie wychowanek szkoły lwowsko-warszawskiej, L. Borkowski, zwłaszcza że ustawicznie łączył nurt formalny, semiotyczno-metodologiczny, z filozoficznym, podejmował fundamentalne kwestie z zakresu logiki matematycznej i filozoficznej, filozofii logiki i nauki oraz historii logiki. Wychowankowie profesorów S. Kamińskiego i L. Borkowskiego, zwłaszcza S. Kiczuk i U. Żegleń (obecnie w Toruniu), starają się poszukiwać możliwości zastosowań logiki nie tylko w naukach empirycznych, lecz także w filozofii, m. in. przez wykorzystanie logik temporalnych, zmiany czy zdań kauzalnych. Natomiast Z. Dywan od zainteresowania systemami dedukcyjnymi przeszedł do szeroko rozumianej problematyki sztucznej inteligencji.

W zakresie historii filozofii uczniowie profesorów S. Swieżawskiego i M. Kurdziałka podjęli przede wszystkim problematykę filozofii w Polsce. J. Czerkowski badał okres od filozofii renesansu do oświecenia (np., wbrew funkcjonującym dotychczas w historiografii mitom, ukazując wartość tzw. drugiej scholastyki), potem przez pewien czas także zajmował się średniowieczem J. Rebeta, a obecnie zwłaszcza S. Wielgus, na którego seminarium (bodaj jedynej instytucji w Polsce wprowadzającej w trudną sztukę edytorstwa średniowiecznego w zakresie filozofii) i w kierowanym przez niego Międzywydziałowym Zakładzie Historii Kultury w Średniowieczu wydaje się wiele tekstów piętnastowiecznych, odwołując się do wzoru jego monumentalnej edycji komentarza *Benedictus Hesse: Quaestiones super octo libros „Physicorum” Aristotelis, editio critica* (Wrocław 1984). Historiografię KUL, ukierunkowaną systemowo na badania tomizmu, poszerza E. I. Zieliński o studia nad J. Dunsem Szkotem, M. Ciszewski koncentruje się na różnych przejawach renesansu europejskiego, a W. Chudy bada przede wszystkim dzieje filozofii poznania.

Współudział w tworzeniu środowiska filozoficznego KUL mieli także naukowcy uprawiający katolicką naukę społeczną, a więc dłuгоletni dziekan Wydziału Filozofii Chrześcijańskiej, Cz. Strzeszewski, czy J. Majka, W. Piwoński, J. Kondziela, J. Krucina, F. Mazurek i F. Kampka oraz filozofujący

teologowie, zwłaszcza rektor W. Granat, podejmujący problematykę teodycei i opracowujący podstawy personalizmu chrześcijańskiego, i Cz. S. Bartnik w zakresie filozofii dziejów oraz ukazywanej w szerszym kontekście metodologii teologii i antropologii.

Efekty funkcjonowania KUL-owskiego środowiska filozoficznego są bardziej lub mniej widoczne. Zasygnalizujemy te bardziej wymierne. Tylko podczas 50 lat funkcjonowania Wydziału Filozofii studia zwieńczyło magisterium blisko 3 tysiące osób, 325 uzyskało stopień naukowy doktora, a 49 doktora habilitowanego. Wśród absolwentów wydziału jest 7 biskupów i ponad 50 profesorów uniwersytetów oraz Polskiej Akademii Nauk, także za granicą, choćby A. Woźnicki w University San Francisco czy profesorowie J. Kalinowski i Z. Kałuża w Centre National de la Recherche Scientifique Paris. Wielu naszych profesorów pełni ważne funkcje naukowe w kraju i za granicą. Jest nim przede wszystkim Jego Świątobliwość Ojciec Święty Jan Paweł II, który przez 24 lata na Wydziale, a teraz na Stolicy Piotrowej odkrywa *Blask prawdy pełnej*, zwłaszcza prawdy o człowieku. M. A. Krąpiec jest członkiem rzeczywistym Polskiej Akademii Nauk i Polskiej Akademii Umiejętności, J. Pastuszka był członkiem korespondentem Polskiej Akademii Umiejętności, a profesorowie A. B. Stępień, S. Kamiński, A. Bronk, Z. J. Zdybicka, J. Czerkawski i Cz. S. Bartnik byli lub są członkami Komitetu Nauk Filozoficznych PAN. S. Swieżawski był świeckim audytorem na Soborze Watykańskim II, A. Szostek członkiem Międzynarodowej Komisji Teologicznej przy Kongregacji Doktryny Wiary, a T. Styczeń członkiem Rady Papieskiej Akademii „Pro vita” i konsultorem Papieskiej Komisji do Spraw Rodziny. Profesorowie naszego Wydziału wygłaszali liczne wykłady na zagranicznych uniwersytetach, niektórzy z nich przez dłuższy czas jako *visiting professor*, np. M. A. Krąpiec na Angelicum (Rzym), T. Styczeń w Uniwersytecie Laterańskim i Santa Croce w Rzymie oraz Academy of Philosophy w Liechtensteinie, której jest też współzałożycielem i wicerektorem, A. Szostek na Uniwersytecie Laterańskim, Seaton Hall University (USA) i Academy of Philosophy w Liechtensteinie. Kiedyś wykładali gościnnie na Wydziale Filozoficznym zwłaszcza prominentni historycy filozofii, np. wyrzuceni przez komunistyczne władze z własnych uczelni profesorowie I. Dąbska, R. Ingarden czy W. Tatarkiewicz. Dzisiaj są to najczęściej analitycy, wydział bowiem – oprócz dawnych kontaktów, zwłaszcza z obu uniwersytetami w Lowanium, Nijmegen czy Mediolanie – żywo współpracuje z wieloma uniwersytetami brytyjskimi (Oxford University, Cambridge University, St. Andrew University), czego owocem są choćby odbywające się regularnie w Kazimierzu Dolnym polsko-brytyjskie konferencje poświęcone

centralnym problemom współczesnej filozofii (1986, 1988, 1990, 1992, 1994). Oprócz nich można wymienić w ostatnich latach międzynarodowe sympozjum antropologiczne *Dramat osoby i natury* (1984) czy historycznofilozoficzne *Platon – nowa interpretacja* (1992) i *Sympozjum Anzelmiańskie* (1996), międzynarodową konferencję *Tarski and Davidson's Semantic Program* (1995) lub już dwanaście *Sympozjów Arystotelesowskich* w Kazimierzu Dolnym oraz sympozjum *Religia a sens bycia człowiekiem* (1992). Ukoronowaniem tej działalności był zorganizowany w 1996 r. V Światowy Kongres Filozofii Chrześcijańskiej *Wolność w kulturze współczesnej*, w którym wzięło udział m. in. ponad trzysta osób z zagranicy, a wygłoszono 170 odczytów. Profesorowie KUL-u biorą udział także w licznych sympozjach krajowych i międzyuczelnianych programach badawczych. Wielu profesorów należy do licznych korporacji akademickich, także o zasięgu międzynarodowym, np. Academia Scientiarum et Artium Europea, American Bibliographical Institut, American Catholic Philosophical Assotiation, American Philosophical Assotiation, The Aristotelian Society, Associazione degli Storici Europei, Görres Gesellschaft, Gesellschaft für Analitische Philosophie, Societas Ethica, Societas Internationale St. Thomas Aquinatis, Societas Scotistica, Societé Internationale pour L'Etude de la Philosophie Médiévale, Society for the Advancement of American Philosophy, Society of Christian Philosophers, Society of the Promotion of Eriugenian Studies. Wchodzą oni także do wielu redakcji periodyków filozoficznych, historycznych czy naukoznawczych, również zagranicznych, np. „Aletheia. An International Journal of Philosophy”, „La nuova Europa”, „Anthropotes. Rivista di sulla persona e la famiglia”, „Beginning of Life”, „The European Journal of Philosophy”, „Moral Musings”.

Wręcz symbolicznym owocem działalności badawczej pracowników wydziału jest czterotomowa edycja pism K. Wojtyły (Lublin 1986-1994), dwudziestotomowe *Dzieła* M. A. Krapca (Lublin 1991-) czy pięciotomowe *Pisma wybrane* S. Kamińskiego (Lublin 1989-1998). Upowszechnianiu KUL-owskiej kultury filozoficznej służą wydane w językach kongresowych prace zawierające publikacje charakterystyczne dla twórców filozofii lubelskiej: *Saint Thomas Aquinas. 70th Anniversary of his death* (Lublin 1976) oraz *Theory of Being. To understand reality* (Lublin 1980). Bardziej celom dydaktycznym są podporządkowane: *Wprowadzenie do filozofii* M. A. Krapca, S. Kamińskiego, Z. J. Zdybickiej, A. Maryniarczyka i P. Jaroszyńskiego (Lublin 1992, 1996²), wielokrotnie wznawiany *Wstęp do filozofii* A. B. Stępnia (Lublin 1976, 1995³), zarys filozofii najnowszej *Filozofować dziś. Z badań nad filozofią najnowszą*, pod red. A. Bronka (Lublin 1995) czy *Leksykon filozofii klasycznej*, pod red. J. He-

rbuta (Lublin 1997). Szczególny charakter ma rozbudowany dział filozofii w pomnikowej *Encyklopedii katolickiej* (t. I-VII, Lublin 1973-1997). Lubelscy profesorowie publikują w językach kongresowych, m. in. za sprawą serii „Thought from Lublin” wydawanej pod kierunkiem A. Woźnickiego przez międzynarodowe wydawnictwo Peter Lang, New York – London, czego przykładem są choćby tłumaczenia: *Metaphysics. An Outline of the teory of Being* (New York 1991), *I – Man* (New Britain 1983, także w formie skróconej na język chiński), *Person and natural Law* (New York 1993) M. A. Krapca, *Person and Religion. An Introduction to the Philosophy of Religion* Z. J. Zdybickiej (New York 1991), *St. Thomas Revivited* S. Swieżawskiego (New York 1995), *Streit um den Menschen. Personaler Anspruch des Sittlichen* K. Wojtyły, T. Stycznia i A. Szostka (Kevelaer 1979), *Natur – Vernunft – Freiheit. Philosophische Analyse der Konzeption „schöpferische Vernunft” in der zeitgenösische Moraltheologie* A. Szostka (Frankfurt a. Main 1992) czy ciesząca się zainteresowaniem zagranicznych bibliotek, m. in. w dalekiej Japonii, zredagowana przez S. Wielgusa praca *Marsilius von Inghen. Werk und Wirkung. Akten des Zweiten Internationalen Marsilius-von-Inghen-Kongresses* (Lublin 1993). Pracownicy wydziału tłumaczą też liczne teksty klasyków filozofii, m. in. św. Tomasz z Akwinu. *Traktat o człowieku. Summa teologiczna 1, 75-89* w przekładzie S. Swieżawskiego (Poznań 1956) czy dokonane przez M. A. Krapca wydanie, z tłumaczeniem i opracowaniem, centralnego dla metafizyki św. Tomasza z Akwinu tekstu *De ente et essentia. O bycie i istocie* (Lublin 1981) oraz, przy współudziale A. Maryniarczyka i T. Żeleźnika, grecko-łacińsko-polskiej wersji *Metafizyki* Arystotelesa (t. I-II, Lublin 1996). Dotyczy to także translacji prac myślicieli współczesnych, np. monumentalną, bo pięciotomową *Storia della filosofia antica* G. Realego spolszcza E. I. Zieliński (dotychczas – *Historia filozofii starożytnej*. t. I-III, Lublin 1993-1998). Wydział wydaje także wiele czasopism, z których najważniejsze to wychodzące od 1948 r., obecnie trzyzeszytowe, „Roczniki Filozoficzne”, a także „Acta Mediaevalia” (publikowane przez Międzywydziałowy Zakład Kultury w Średniowieczu), „Człowiek w Kulturze”, „Ethos” (organ Instytutu Jana Pawła II, redagowany przez lubelskich etyków), „Człowiek i Przyroda”, „Filozofia” (czasopismo studentów) oraz seria „Studies in Logic and Theory of Knowledge”.

Dziedzictwo kultury filozoficznej KUL-u, wciąż odnawiane, a jednocześnie kontakt z najróżnorodniejszymi prądami współczesnej myśli filozoficznej stwarza nadzieję, że kierując się trzeźwym realizmem i racjonalizmem, klasycznie pojęta filozofia będzie tu uprawiana na wysokim, profesjonalnym poziomie. A ponieważ – choć praktyczne zastosowania filozofii są wtórne w stosunku do

teorii filozoficznej – może ona pełnić ważne funkcje mądrościowe, stąd też będzie dalej pełnić funkcje kulturotwórcze i wychowawcze.

Pozostaje nam więc – w poczuciu tego świętego lęku: czy potrafię sprostać? – modlić się za Sokratesem z *Fajdrosa* Platona i uczyć tej modlitwy młodych ludzi: „Panie, przyjacielu nasz, i wy inni, którzy tu mieszkacie, bogowie! Daj mi to, żebym piękny był na wewnątrz. A z wierzchu co mam, to niechaj w zgodzie żyje z tym, co w środku. Obym zawsze wierzył, że bogatym jest tylko człowiek mądry”. *Fajdros* poprosi: „Pomódl się o to i dla mnie. Wspólna jest dola przyjaciół” (Platon, *Fajdros*, 279 BC, tłum. W. Witwicki, Warszawa 1958, s. 129). Myślę, że to właśnie jest modlitwa ludzi uniwersytetu...

LITERATURA WYBRANA (W UKŁADZIE CHRONOLOGICZNYM)

- J. I w a n i c k i, Problematyka filozoficzna w ciągu ostatniego 50-lecia w Polsce, „Ateneum Kapłańskie”, 51 (1959), t. 58, s. 255-293.
- A. B. S t ę p i e ń, Środowisko filozoficzne KUL, „Znak”, 13 (1961), s. 574-579.
- A. B. S t ę p i e ń, Wydział Filozofii KUL, „Zeszyty Naukowe KUL”, 8 (1965), nr 3, s. 33-53.
- A. B. S t ę p i e ń, Filozofia na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim (1919-1966), „Znak”, 20 (1968), s. 1195-1213 i 1619.
- A. B. S t ę p i e ń, O stanie filozofii tomistycznej w Polsce, w: *W nurcie zagadnień posoborowych*, red. B. Bejze, t. II, Warszawa 1968, s. 97-126.
- M. G o g a c z, Z dziejów historii filozofii na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim (1918-1968), „Roczniki Filozoficzne”, 16 (1968), z. 1, s. 177-190.
- M. G o g a c z, Filozofia chrześcijańska w Polsce Odrodzonej (1918-1968), „Studia Philosophiae Christianae”, 5 (1969), nr 2, s. 49-77.
- A. W a w r z y n i a k, Z. J. Z d y b i c k a, Z dziejów metafizyki i nauk pokrewnych na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim 1918-1968, „Roczniki Filozoficzne”, 17 (1969), z. 1, s. 63-121.
- S. M a j d a ń s k i, Cz. W o j t k i e w i c z, Logika na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim (z okazji 50-lecia Uczelni), tamże, s. 123-170.
- K. W ó j c i k, Zarys dziejów historii filozofii na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim, tamże, s. 171-208.
- S. M a z i e r s k i, Z dziejów specjalizacji filozofii przyrody na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim, tamże, z. 3, s. 5-14.
- E. L e s z c z u k, Z. P ł u z e k, Psychologia na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim w latach 1918-1968, tamże, z. 4, s. 5-50.
- Ł. C z u m a, Kronika specjalizacji filozofii praktycznej Wydziału Filozoficznego Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, tamże, z. 2, s. 119-153.
- A. W o j t k o w s k i, Katolicki Uniwersytet Lubelski 1918-1944, w: *Księga jubileuszowa 50-lecia Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego*, Lublin 1969.
- Dwudziestopięciolecie Wydziału Filozoficznego Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, „Roczniki Filozoficzne”, 20 (1972), z. 1, s. 145-162.

- E. Wołicka, Studium filozofii teoretycznej na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim w latach 1968-1972, „Roczniki Filozoficzne”, 21 (1973), z. 1, s. 94-106.
- S. Kamiński, Metodologia nauk. Współczesne problemy i tendencje, „Zeszyty Naukowe KUL”, 19 (1976), nr 2, s. 3-21.
- S. Kamiński, Refleksja metodologiczna w środowisku naukowym KUL, „Biuletyn Informacyjny KUL”, 5 (1976), nr 1, s. 11-17.
- S. Majdański, Refleksja metodologiczna w środowisku filozoficznym KUL – próba meta-refleksji, „Zeszyty Naukowe KUL”, 19 (1976), nr 2, s. 21-43.
- M. Kurdziałek, Historia Wydziału Filozofii Chrześcijańskiej KUL (1946-1976), „Zeszyty Naukowe KUL”, 19 (1976), nr 4, s. 57-63.
W kręgu filozofii Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, „Życie i Myśl”, 19 (1978), nr 11, s. 21-72.
- M. Gogacz, Tomizm w polskich środowiskach uniwersyteckich XX wieku, w: Studia z dziejów myśli świętego Tomasza z Akwinu, pod red. S. Swieżawskiego, J. Czerkawskiego, Lublin 1978, s. 335-350.
- Z. Zdybicka, O wierność rzeczywistości i pełną prawdę o człowieku – Polska Szkoła Filozofii Klasycznej, „Summarium. Sprawozdania Towarzystwa Naukowego KUL”, 9 (1980), s. 109-115.
- A. Wawrzyński, Postłowie. O filozofię uniwersytetu, w: M. A. Krąpiec. Człowiek – kultura – uniwersytet, wybór i opracowanie A. Wawrzyński. Lublin 1982, s. 479-509.
Wobec filozofii marksistowskiej. Polskie doświadczenia, pod red. A. B. Stępnia, Rzym 1987, Lublin 1990.
- T. Szubka, R. Wierchoślawski, Lubelska szkoła filozoficzna, „W drodze”, 1987, nr 6, s. 92-99.
- A. Bronka, S. Majdański, Klasycyzm filozofii klasycznej, „Roczniki Filozoficzne”, 39-40 (1991-1992), z. 1, s. 367-391.
- W. Chudy, Filozofia polska po II wojnie światowej, „Studia Philosophiae Christianae”, 26 (1990), nr 1, s. 129-141.
- Oblicza dialogu. Z dziejów i teorii dialogu: chrześcijanie–marksści w Polsce, pod red. A. B. Stępnia i T. Szubki. Lublin 1992.
- (Oprac.) A. B. Stępień, I. Zieliński, K. Wójcik, E. Trzaskowska, Wydział Filozofii, w: Księga pamiątkowa w 75-lecie Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Wkład w kulturę polską w latach 1968-1993, pod red. M. Ruseckiego, Lublin 1994, s. 269-285 (w pracy tej można także znaleźć biogramy pracowników naukowo-dydaktycznych i doktoraty z ostatniego 25 lecia, s. 353-591).
- Z. Zdybicka, Wydział Filozofii Chrześcijańskiej KUL wobec współczesnych potrzeb intelektualnych, w: Zadania filozofii we współczesnej kulturze, pod red. Z. J. Zdybickiej, Lublin 1992, s. 13-20.
- A. B. Stępień, Rola ks. prof. Stanisława Kamińskiego w rozwoju środowiska filozoficznego KUL, tamże, s. 81-89.
- A. B. Stępień, O dorobku badawczym Wydziału Filozofii, „Przegląd Uniwersytecki”, 6 (1994), nr 3(29), s. 10-11.
- Z. Hajduk, Przedmiotowa i metapredmiotowa problematyka filozofii przyrody – wyniki i osiągnięcia, tamże, s. 14-16.
- A. B. Stępień, Stan filozofii we współczesnej Polsce, w: Filozofować dziś. Z badań nad filozofią najnowszą, pod red. A. Bronka, Lublin 1995, s. 313-326.

- Z. J. Z d y b i c k a. Wydział Filozofii w perspektywie 50-lecia, „Przegląd Uniwersytecki”, 8 (1996), nr 3(41), s. 5-7, 20.
- Z. H a j d u k, Sekcja Filozofii Przyrody i Ochrony Środowiska, tamże, s. 13-14.
- J. C z e r k a w s k i, Szkoła lubelska na tle sytuacji filozofii w powojennej Polsce, „Roczniki Filozoficzne”, 45(1997), z. 1.
- W. C h u d y, Spór w Szkole Lubelskiej o podstawy i punkt wyjścia etyki, „Roczniki Filozoficzne”, 45(1997), z. 2.
- S. J a n e c z e k. Filozofia na KUL-u. Nurty – osoby – idee, Lublin 1998.
- Księga 50-lecia Wydziału Filozofii KUL (w druku – księga jubileuszowa obejmuje w warstwie organizacyjnej okres od 1946 r., a w naukowo-dydaktycznej od 1968, co dotyczy zwłaszcza bibliografii poszczególnych pracowników wydziału).

CONTINUITY AND DEVELOPMENT

80 YEARS OF PHILOSOPHY AT THE CATHOLIC UNIVERSITY OF LUBLIN

S u m m a r y

The paper presents an outline of the history of the philosophical faculty at the KUL both in the perspective of the function of philosophy as a discipline which has a formative character, and is studied by students of all faculties in order to build the foundations of the Christian attitude and for their formal education, and – first of all – as a research centre. Attention is especially paid to the dynamics of developing the methods of philosophising. It started with Louvain Thomism dominating in the period between the two world wars, passed through the influences of traditional Thomism, to showing more fully the specificity of existential Thomism. It is characteristic of the Lublin philosophical school (formed by S. Swieżawski, J. Kalinowski, M. A. Krąpiec, S. Kamiński, K. Wojtyła; and in the next generation – Z. J. Zdybicka, A. B. Stępień, T. Styczeń). It recurs to the ideals of the classical way of practising philosophy, first of all formulating a realistic conception of reality. However, it does so, leading a discussion with the whole of the philosophical heritage (especially critically using the achievements of phenomenology and analytical philosophy and treating the history of philosophy as sort of philosophical laboratory) and using the tools of modern methodology and logic. Moreover, it stresses the autonomy of philosophy and its independence of ideology and scientifically understood research. In the aspect of interest in particular branches of philosophy this meant a change from stressing the role of metaphysics to a broader development of anthropology and philosophy of the law, philosophy of God and religion, and finally – personalistic ethics. Next attention is drawn to the share of the Lublin circle in the international and Polish philosophical movement, especially with respect to organisation of congresses, conferences and symposia, membership of particular scholars in philosophical associations, and their participation in the editorial staffs of periodicals. Finally some philosophical publications, typical of the Lublin circle, especially in congress languages are mentioned.

Translated by Tadeusz Karłowicz